

Esimees Ken-Marti Vaher
Riigikogu õiguskomisjon
oiguskomisjon@riigikogu.ee

Teie 4.08.2010 nr 2.11-3/1701
Õiguskantsler 22.10.2010 nr 18-1/101568/1005746

Arvamus karistusregistri seaduse eelnõule (762 SE)

Austatud õiguskomisjoni esimees

Tänan Teid võimaluse eest esitada oma seisukoht küsimuses, kas karistusregistri seaduse eelnõus (KarsRSE) toodud karistusregistri andmete avalikkuse põhimõte ja regulatsioon vastab Eesti Vabariigi põhiseadusele (Põhiseadus või PS) ja andmekaitse põhimõtetele.

Tutvusin eelnõuga ning leian, et registriandmete avalikkuse põhimõtte teostus eelnõus sisalduval kujul vajab täiendavat kaalumist.

Põhjendan oma seisukohta alljärgnevalt.

I Karistusregistri andmete avalikkus

1. Alustuseks nõustun eelnõu seletuskirja lk-l 3 esitatud seisukohaga, et põhjendamatu on ühe ja sama teabe suhtes erinevate õiguslike režiimide kohaldamine. Seda nii andmete kättesaadavaks tegemisel kui ka kättesaadavuse lõpetamisel.

2. 01.03.2002 jõustus Eesti suhtes isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsioon¹ (edaspidi konventsioon), mis on olemuselt Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 123 nimetatud välisleping ehk õigusaktide normihierarhias kõrgeimal astmel asuv akt, ning mis nõuab, et seadused kui alama-astme õigusaktid oleksid konventsiooniga kooskõlas.² Konventsioon nõuab m.h, et automatiseeritult töödeldavad isikuandmed tuleb koguda seaduspärasel ja täpselt määratletud eesmärkidel ning kasutada vastavalt nendele eesmärkidele (art 5 b) ning need peavad olema säilitatud vormis, mis lubab andmesubjekti teha kindlaks mitte kauemaks, kui perioodiks, mis on vajalik andmete kogumise eesmärkide saavutamiseks (art 5 e). Olulisena tuleb silmas pidada ka konventsiooni artiklit 6, mille kohaselt võib isikuandmeid, mis kajastavad

¹ Euroopa Nõukogu isikuandmete automatiseeritud töötlemisel isiku kaitse konventsioon.

„Artikkel 1. Objekt ja eesmärk

Käesoleva konventsiooni eesmärk on tagada osalisriigi territooriumil igale isikule, olenemata tema kodakondsusest või alalisest elukohast, tema õiguste ja põhivabaduste austamine. Eriti oluline on isikuandmete automatiseeritud töötlemisel tagada isiku õigus säilitada privaatsus («andmekaitse»). Kättesaadav elektroonilisest Riigi Teataja andmebaasist: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=78300&replstring=33> (21.09.2010).

² PS § 123 lg 2 sätestab: „Kui Eesti seadused või muud aktid on vastuolus Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid.“

süüdimõistmist toimepandud kriminaalkuritegudes³, automatiseeritult töödelda üksnes juhul, kui siseriikliku õigusega tagatakse asjakohane kaitse.

3. Sarnased põhimõtted ja nõuded sisalduvad ka Euroopa Liidu nn andmekaitse direktiivis, mille artikli 17 punkti 1 kohaselt peab andmekogu vastutav töötleja rakendama vajalikke tehnilisi ja organisatsioonilisi meetmeid kaitsmaks isikuandmeid juhusliku või ebaseadusliku hävitamise või juhusliku kaotsimineku, muutmise, ebaseadusliku avalikustamise või juurdepääsu eest, eelkõige juhul, kui töötlemine hõlmab andmete edastamist võrgu kaudu, ning igasuguse muu võimaliku ebaseadusliku töötlemise eest. Võttes arvesse tehnika taset ja selliste meetmete elluviimise kulusid, peavad kõnealused meetmed tagama töötlemise ja kaitstavate andmete laadiga kaasnevale ohule vastava turvalisuse taseme.⁴

4. Juhul, kui eelnõu § 17 lg 2 alusel väljastatavad §-s 12 nimetatud registrikaardi andmed kattuvad täna kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 408¹ alusel konkreetses lahendis avalikustatavate andmetega⁵, ma eelnõu registriandmete avalikkuses esialgsel analüüsil probleemi ei näe. Kirjeldan järgnevalt, et eelmises lauses nimetatud eeldus siiski täidetud ei ole, vaid eelnõu võimaldab juurdepääsu tänasega võrreldes rohkematele andmetele (nt eelnõu § 12 lg 1 p 3 nimetatud andmed kodakondsuse kohta, KrMS § 311 p 4 kodakondsust ei nimeta). Seetõttu tuleb seadusandjal põhiõiguse ja vabaduse tänasest intensiivsemat riivet põhjendada ja proportsionaalsust hinnata.

5. Lähimõttlemist vajab ka sundravi määruste ja neis sisalduvate isikuandmete avaldamisega seonduv. Eelnõu § 6 p 3 sätestab, et registrisse tuleb kanda ka karistusandmed, mis tuginevad kohtumäärusele isikule psühhiaatrilise sundravi kohaldamise kohta.⁶ Minu praktikas on ilmnunud probleeme isikule määratud sundravi kohta käivate kohtumääruste avalikustamisega, käesoleval hetkel on õiguskantsleri menetlus pooleli ja lõppseisukoht alles kujundamisel.⁷ Oma menetluses seni kogutud teabele tuginedes saan osundada, et mõni kohtunik on võrdsustanud psühhiaatrilise sundravi isikule määratud karistusega, mistõttu on vastavad kohtumäärused avalikustatud isikuandmete kajastamisel samas ulatuses (KrMS § 408¹ lg 2 ls 1: "Avaldatud kohtulahendis avalikustatakse süüdistatava nimi ja isikukood, isikukoodi puudumisel sünniaeg."). Justiitsminister on mulle teatavaks teinud enda arvamuse, mille kohaselt sundravile allutatud isikut ei saa lugeda süüdistatavaks. Justiitsminister rõhutas, et andmed isiku suhtes kohaldatava psühhiaatrilise sundravi kohta kujutavad endast delikaatseid isikuandmeid isikuandmete kaitse seaduse mõttes ning kohtud peaksid vastavad kohtumäärused omal algatusel anonümiseerima ega tohiks neid avalikustada KrMS § 408¹ korras täies mahus. Ka kehtiv karistusregistri seadus loeb psühhiaatrilise sundravi kohaldamise kohtumääruse karistusandmete registrisse kandmise aluseks (KarRegS § 4 lg 1 p 3). Tuleb arvestada, et erinevalt kehtivast seadusest näeb eelnõu ette kehtivate

³ Juhin tähelepanu, et konventsioonis nimetatud mõiste „kriminaalkuritegu“ alla tuleb Eesti kontekstis paigutada nii kuriteod kui ka väärteod. Vt Konventsiooni selgitused: p 47: „By "criminal convictions" in the sense of this article should be understood: convictions based on criminal law and in the framework of a criminal procedure.“ Kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/108.htm>.

⁴ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 95/46/EÜ, 24.10.1995, üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta. Kättesaadav:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:13:15:31995L0046:ET:PDF>, 21.09.2010.

⁵ Kohtuotsuses kajastatavad andmed on toodud KrMS §-des 311–313.

⁶ Eelnõu § 12 lg 4 p 12 alusel kantakse registrikaardile psühhiaatrilise sundravi kohaldamise lõpetamise kuupäev, sama sätte p 3 alusel tuleb registris märkida mõistetud või määratud karistus, aga mitte kohaldatud mõjutusvahendit. Sama ebakõla puudutab ka eelnõu § 12 lg 4 p-s 13 toodud nooremale kui 18-aastasele isikule kohaldatud mõjutusvahendit, mis ei ole karistus karistusseadustiku tähenduses.

⁷ Õiguskantsleri 23.08.2010 kiri nr 6-1/101328/1004837 (teabe nõudmine) ja Justiitsministeeriumi vastus 07.10.2010 kirjas nr 10.1-6/13716 (kättesaadav Õiguskantsleri Kantslei avalikus dokumendiregistris: <http://okdocs.just.sise.okdocs/Default.aspx>).

karistusandmete, sh kohaldatud psühhiaatrilise sundravi andmete avaldamise laiale ringile soovijatele: eelnõu § 17 lg 2 järgi märgitakse registri väljavõttes kõik isiku karistusandmed, mis on loetletud eelnõu §-s 12. Seetõttu tuleks psühhiaatrilisele sundravile allutatud isikute osas kaaluda analoogiat alaealiste kaitset teenivate regulatsioonidega. Kahjuks ei ole eelnõus ega seletuskirjas sellel aspektil lähemalt peatunud.

6. Teise sellise küsimusteringi moodustab nt toime pandud väärtegade karistusandmete laiem avalikustamine võrreldes kehtiva olukorraga. Täna lubab vääртеomenetluse seadustiku (VTMS) § 62 lg 2 kohtuvälise menetleja otsuse avaldamist KrMS § 408¹ korras, samas ei ole avalikustamine alati kohustuslik. Kui vääртеokaristuse otsuse langetab kohus, siis on avaldamine kohustuslik, kuna vääртеomenetlusele laieneb reguleerimata osas KrMS (VTMS § 2). Käesolev eelnõu vääртеomenetluses tehtud otsuste vääртеomenetluse seadustiku sätete alusel avalikustamise aluseid ja korda ei muuda. Samas sätestab eelnõu § 13 kohtuvälisele menetlejale imperatiivse kohustuse esitada registri volitatud töötajale viie tööpäeva jooksul eelnõu §-s 12 nimetatud andmed.

7. VTMS § 62 muudeti 2007. aastal avaliku teabe seaduse (AvTS) muudatuste eelnõuga.⁸ Eelnõu seletuskirjas põhjendati: "**15. Vääртеomenetluse seadustiku muutmine** Vääртеomenetluse seadustikus muudetakse § 62, mis reguleerib kohtuvälises menetluses andmete avaldamist enne otsuse tegemist. [...] VTMS § 62 lg-s 2 kõrvaldatakse senini vääртеomenetluse seadustikus valitsenud lünk – kuidas toimub kohtuvälises menetluses tehtud otsuse avaldamine, kui kohtu poolt vääртеomenetluses tehtud otsuste avaldamine toimub analoogiliselt kriminaalmenetluses tehtud otsustega? Sättes nähakse ette, et ka kohtuvälises menetluses tehtud otsuste avalikustamine toimub samasugustel tingimustel nagu kriminaalmenetluses tehtud otsuste avalikustamine (KrMS § 408¹ lg-d 2 ja 3), arvestades kohtuvälise menetluse erisusi. Kohtuvälises menetluses tehtud otsuse avaldamine ei tähenda aga otsuse avalikustamist internetis nagu on kohustuslik kohtuotsuste puhul. Avaldamine VTMS § 62 lg 2 puhul tähendab eelkõige võimalust ja luba vajalikus osas tehtud otsuse kohta andmete andmist massiteabevahenditele ning kolmandatele isikutele. [minu rõhutus] Oluline on aga, et sealjuures ei avaldataks andmeid suuremas ulatuses, kui on ette nähtud KrMS § 408¹ lg-s 2 ja 3 kohtuotsuste avalikustamise puhul."

8. Eelnõu kohaselt on edaspidi e-toimiku kaudu nähtavad kõik vääртеo karistusandmed, mis senimaani olid KIS kaudu kättesaadavad vaid osaliselt (juhul kui otsuse langetas esimeses astmes maakohus või kui kohtuvälise menetleja otsus kaevati edasi). Seletuskirjas sellist õiguste ja vabaduste ulatuslikumat riivet ei põhjendata, vaid rõhutakse teabe avalikule olemusele. Pean oluliseks, et seadusandja hindaks enne eelnõu vastuvõtmist m.h seda, kas vääртеoasjades on avalik huvi nii suur, et peaks praegu kehtivat regulatsiooni laiendama. Ühelt poolt võib küll möönda, et registripäringu tegemisel jääb "jalg maha" ja andmesubjekt saab soovi korral teada, kes tema tausta kontrollis. Samuti on karistatuse kustumise aeg vääртеgude puhul lühem. Teiselt poolt on vääртеod siiski kergemad rikkumised, mille puhul tuleb avalikku huvi rohkem kaaluda ja laiemat avalikustamist põhjendada.

9. Edasi on oluline tagada, et kui karistusregistri andmed on kustutatud, siis ei oleks neile võimalik avalikult juurde pääseda ka muu internetipõhise andmebaasi (KIS, Riigikohtu veebilehe ega mistahes muu andmebaasi) kaudu. Kuna karistusregistri andmed teeb avalikult kättesaadavaks riik, siis lasub just riigil endal kõrge hoolsuskohustus tagada andmete kaitse ja avaliku juurdepääsu lõpetamine peale nende karistusregistrist kustutamist. Selline kõrge hoolsuskohustus tuleneb ka konventsiooni artiklist 5e (vt kirja punkt 2).

⁸ Avaliku teabe seaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu (1027 SE). Kättesaadav: <http://web.riigikogu.ee/ems/plsql/motions.show?assembly=10&id=1027&t=E>

10. Nii pean oluliseks enne uute muudatuste tegemist ehk praegusega võrreldes suurema avalikustamise võimaldamisel ka täna kehtiva regulatsiooni uuesti ülevaatamist ning varasemate otsuste tegeliku mõju arvestamist tänases ühiskonnas (kohtulahendi avalikkuse põhimõtte ajalooline sisu vs. mõju tänases internetiühiskonnas). Näitena nimetan kustunud karistuste andmete, isikute nimede jm avalikustamist Riigikohtu veebilehel asuvates 1990-ndate algusaastate lahendites. Meelevaldselt võib sellisel kujul isiku- ja karistusandmete vabalt kättesaadavust ja mõju infoühiskonna ajastul võrrelda isegi keskaja häbimärgistamisega. Leian, et see ei pruugi olla eripreventiivse mõjuga, vaid võib takistada inimese resotsialiseerimist ja normaalset ühiskonnaelus osalemist.

11. Leian, et eelnõu arutelude raames tuleb leida lahendus mh probleemile, kus Hispaanias asuvas portaalis <http://ee.vlex.com> on kopeeritud kujul üleval KIS andmed ning nn googeldamise teel on Eestis karistamise andmed (kohtuotsuse esimene osa) nähtavad kõigile. Terve otsuse nägemiseks piisab portaali registreerimisest. Antud probleemile on tähelepanu juhtinud ka Andmekaitse Inspeksioon.⁹

12. Tõin oma kirja punktis 3 välja, et vastavalt andmekaitse direktiivi artikli 17 punktile 1 peab andmekogu vastutav töötleja rakendama vajalikke tehnilisi ja organisatsioonilisi meetmeid kaitsmaks isikuandmeid juhusliku või ebaseadusliku hävitamise või juhusliku kaotsimineku, muutmise, ebaseadusliku avalikustamise või juurdepääsu eest, eelkõige juhul, kui töötlemine hõlmab andmete edastamist võrgu kaudu, ning igasuguse muu võimaliku ebaseadusliku töötlemise eest. Võttes arvesse tehnika taset ja selliste meetmete elluviimise kulusid, peavad kõnealused meetmed tagama töötlemise ja kaitstavate andmete laadiga kaasnevale ohule vastava turvalisuse taseme.

13. Eelnõu § 5 kohaselt on karistusregistrisse kantud isiku karistusandmetel õiguslik tähendus isiku karistatuse ja kuriteo või väärteo korduvuse arvestamisel kuni nende kustutamiseni. Piiratud ulatuses on õiguslik tähendus omistatud ka karistusregistrist kustutatud (tegelikult pigem avalikustamise lõpetamine, mitte kustutamine) ja arhiivi kantud karistusandmetele. Lisaks õiguslikule tähendusele võib andmetel olla ka faktiline tähendus ja mõju, kui andmeid kasutavad otsuste langetamiseks, hinnangute kujundamiseks vm põhjusel haldusvälised isikud.

14. Eelnõuga seondvalt on oluline lisaks eristada karistatust ja karistamise fakti. Karistus on ajutise iseloomuga ja kestab selle kustumiseni või kustutamiseni. Karistamise fakt seevastu iseloomustab isikut ja on seetõttu püsiva tähendusega.¹⁰

15. Karistus on kriminaal- või väärteokorras karistamisega kaasnev isiku selline õiguslik seisund, millega kaasnevad seaduses ettenähtud ebasoodsad tagajärjed (nt teatud juhtudel karistuse raskendamine, avalikus teenistuses töötamise keeld jmt). Oluline on veelkord rõhutada, et karistus on olemuselt ajutise iseloomuga õiguslik seisund, mis tekib karistuse mõistmisega (otsuse jõustumisega), lõpeb karistatuse kustutamise ja mille kestvus sõltub süüteo olemusest ja karistuse raskusest. Karistatuse kustutamise korral loetakse üldreeglina, et isikut pole kriminaal-ega väärteokorras karistatud ja tema õiguste või vabaduste piiramine karistamise faktist lähtuvalt ei ole lubatud - seda nii õiguslikult kui ka faktiliselt, samuti nii halduse kui haldusväliste isikute poolt.

⁹ Andmekaitse Inspeksioon. „Hispaania firma äritseb Eestis kohtulahenditega“ <http://www.aki.ee/est/?part=events&id=251>. 27.09.2010.

¹⁰ RKÜKo 11.10.2001, 3-4-1-7-01, p 18.

16. Vastavalt PS §-s 11 sisalduvale proportsionaalsuse põhimõttele tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas Põhiseadusega, ning piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Tegemist on ühe õigusriigi keskse põhimõttega, mille aluseks on idee, et riik tohib isiku vabadussfääri üldistes huvides piirata üksnes niivõrd, kuivõrd see on mõõdapääsmatu. „Põhiõigused saavad oma kaitsejõudu realiseerida üksnes siis, kui sobimatud, mittevajalikud ja ülemäärased piirangud on välistatud.“¹¹

17. Kui põhiõigused kehtivad eelkõige eraisiku ja avaliku võimu kandja vahelises suhtes (esimene õigustatud ja teine kohustatud pool), siis sätestavad põhiõigused teatud õigusi ja kohustusi ka eraisikute omavahelistes suhetes. Tegemist on põhiõiguste kolmikmõjuga, mille kohaselt ei nõua põhiõigused mitte ainult riivetest hoidumist, vaid kohustavad avalikku võimu ka tegevusele, et kaitsta üht eraisikut teise eraisiku õigusvastase tegevuse eest (põhiõiguste kaitsekäsu teooria).¹²

18. Kui jaatada, et andmete avalikult kättesaadavuse eesmärgid (eelnõu § 3) võivad karistatuse ajal olla õigustatud ja seeläbi mõju/riive isiku õiguste või vabaduste kasutamisele mõõdukas, siis peale karistuse kustumist andmete kättesaadavuse osas selline jaatus täielikult ei kehti. Tuleb tagada, et karistusregistri arhiivis sisalduvaid andmeid oleks võimalik kasutada peale nende kustutamist üksnes erandlikel ja seadusega piiritletud juhtudel (eelnõu § 21). Teisisõnu ei saa ega tohi üldreeglina isiku õigusi piirata ei õiguslikult ega ka faktiliselt pärast karistatuse lõppemist (karistusandmete karistusregistrist kustutamist) kriminaal- või väärteokorras karistamise faktist lähtuvalt.

19. Kuidas seda teha, s.o minimeerida kustunud karistusandmete kasutamist, on seadusandja õigus ja samas ka kohustus. Juhin veelkord tähelepanu Põhiseaduse tasandil asuvale konventsioonile, mille art 5 punkt e nõuab, et automatiseeritult töödeldavad isikuandmed peavad olema säilitatud vormis, mis lubab andmesubjekti teha kindlaks mitte kauemaks, kui perioodiks, mis on vajalik andmete kogumise eesmärkide saavutamiseks.

20. Esitatud käsitus on oluline selleks, et tagada avalikustamine samast põhimõttest lähtuvalt nii karistusregistris, kohtulahendite registris, sh ka Riigikohtu veebilehel või mistahes muus andmebaasis (nt <http://ee.vlex.com>). Nii nagu eelnevalt märgitud, nõustun ma põhimõtteliselt eelnõu seletuskirja lk-l 3 esitatud seisukohaga, et on põhjendamatu ühe ja sama teabe suhtes erinevate õiguslike režiimide kohaldamine. Seejuures tuleb aga silmas pidada, et karistusregistri seadus kui spetsiaalselt ühe andmekogu tegevust reguleeriv ja karistusandmete õiguslikku tähendust sätestav seadus on eriseadus kõikide teiste seaduste suhtes.

21. Selleks, et sama põhimõtte laieneks ka süüdi- või õigeksmõistetud andmete avaldamisele kohtulahendites, tuleb minu hinnangul kaaluda tänase regulatsiooni muutmist, mille kohaselt asendatakse avalikustatud kohtulahendites peale karistuse kustumist nimi initsiaalide või tähemärgiga üksnes inimese enda avalduse alusel (KarRS § 28¹, eelnõu § 29). Teisisõnu ei peaks nime initsiaalide või tähemärkidega asendamisest seadma eelduseks inimese tegutsemiskohustuse, vaid see peaks toimima automaatselt. Olukorras, kus riik ühelt poolt suurendab avalikku juurdepääsu karistusandmetele, tuleb samaaegselt tagada ka andmete kõrgem kaitse, sh ka andmete avalikult kättesaadavuse lõpetamine riigi enda initsiatiivil. Viitan taaskord konventsiooni artiklile 5e, mis lubab andmesubjekti kindlaks teha mitte kauemaks, kui perioodiks, mis on vajalik eesmärkide saavutamiseks.

¹¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2008. Lk 126.

¹² Viide 9. Lk 201-203.

22. Leian, et karistusandmete kustutamise hetkest alates ei tohi kustutatud andmed olla avalikult kättesaadavad ei e-toimiku vahendusel ega ka muudes andmebaasides. Vastupidisel juhul võib andmete kustutamine saavutada üksnes illusoorse tulemuse ning õiguste ja vabaduste moonutatud kaitse.

23. Kui tutvuda täna, oktoobris 2010, Riigikohtu veebilehel kättesaadavate avalike lahenditega, siis nähtub, et nt 1994. aastal jõustunud lahendites, mille karistatuse ajad on ammu kustunud, on endiselt kõigile nähtavad süüdimõistetute ja kannatanute nimed, karistused ning sündmuste ja teokirjeldused.¹³ Sarnaselt eelmises lauses kirjeldatule on kättesaadavad kustunud karistusandmed ka kohtulahendite andmebaasi KOLA ja KIS avalikult kättesaadavas osas¹⁴. Meenutan, et antud probleemiga seonduvat arutas kohtute haldamise nõukoda juba oma 04.03.2005 istungil.¹⁵ Kirjeldasin eespool lisaks ka probleeme, mis seonduvad portaaliga <http://ee.vlex.com>.

24. Leian, et olukorras, kus riik on karistusregistri seadusega väljendanud seisukohta, et peale karistusandmete kustutamist enam isiku õigusi ja vabadusi karistamise faktist lähtuvalt üldjuhul piirata ei või, tuleb see tagada ka eespool kirjeldatud põhiõiguste kolmikmõju vältimiseks. Teisisõnu peab üldjuhul olema välistatud, et riik ise ega ükski teine eraisik kasutab mõnes andmebaasis sisalduvaid kustutatud karistuse andmeid isiku suhtes teatud otsuste langetamisel või hinnangute andmisel ehk õiguste ja vabaduste piiramisel.

25. Riigikohus on öelnud, et karistamise fakt tohib isikut saata kogu elu ainult siis, kui see on ette nähtud (eri)seaduses, kui isik, kes otsustab akti andmise, on karistusregistri seaduse järgi õigustatud saama andmeid karistusregistri arhiivist, ja kui isikut kogu elu saatvate karistusregistri andmete kasutamine on proportsionaalne taotletava eesmärgiga.¹⁶

26. Leian, et Riigikohtu lahendis väljatoodud tingimused laienevad põhimõtteliselt ka kustutatud karistuste andmete kajastamisel muudes andmebaasides, sh Riigikohtu veebilehel. Minu hinnangul tuleb seadusandjal kaaluda ja põhjendada, millega on kohtulahendites inimeste nimede jm isikut tuvastada võimaldavate andmete avalikult kättesaadavuse tõttu põhjendatud nende inimeste õiguste ja vabaduste jätkuv piiramine. Sama põhimõtte kehtib eelnõu § 29 teises lauses sätestatud nn eriti raskete kuritegude toimepanemise puhul, mil kohtuotsuses nime initialsilide või tähemärkidega asendada lubatud ei ole isegi peale andmete kandmist arhiivi.

27. Kokkuvõtvalt leian, et karistusregistri andmete avalikult kättesaadavaks tegemise lubatavuse hindamisel tuleb alustada eesmärkide määratlemisest, nende legitiimsuse hindamisest ning avalikult kättesaadavuse ulatuse proportsionaalsuse mõõtmisest. Seejuures on oluline kindlustada ka karistusregistri andmete kättesaadavuse lõpetamine peale kustutamist nii karistusregistrist kui ka muudest (era- ja avalikest) andmebaasidest.

¹³ Vt nt RKKo 08.02.1994, III-1/1-2/94: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/III-1/1-2/94>; RKKo 20.12.1994, III - 1/1-49/94: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/III-1/1-49/94>, RKKo 20.12.1994, III-1/3-105/94: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/III-1/3-105/94>.

¹⁴ Nt 17.10.2001 haldusõiguserikkumise otsus 4-1706/2001: http://kola.just.ee/docs/public/dokument_256740.pdf, 17.10.2001 haldusõiguserikkumise otsus 4-1706/2001: http://kola.just.ee/docs/public/dokument_256742.pdf.

¹⁵ Kohtute haldamise nõukoja 04.03.2010 istungi päevakorrapunkt nr 2. Kohtulahendite avalikustamine kohtu veebilehel. Kättesaadav: <http://www.kohus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=38138/19.+protokoll+04.03.2005.pdf>.

¹⁶ RKHKo 17.06.2009, nr 3-3-1-46-09, p 12. RKHKo 16.10.2006, nr 3-3-1-53-06, p 18. RKÜKo 11.10.2001, nr 3-4-1-7-01, p-d 21-24.

II Õigusselgus arhiiviandmetele juurdepääsu aluste sõnastamisel

28. Lisaks Teie esitatud küsimusele vastamisele soovin eelnõuga seondvalt tõstatada täiendavalt küsimuse õigusselguse põhimõtte arvestamisest karistusregistri arhiivi andmetele juurdepääsu võimaldamisel ja arhiiviandmete kasutamisel.

29. Üldpõhimõttena peab karistusregistri arhiivi andmetele õigusliku tähenduse ja juurdepääsu andmine olema erandlik.¹⁷ Selleks, et andmete erandlikku kasutamist tagada, on oluline, et andmete kasutamise pädevus ja volituse ulatus oleks selgelt ja üheselt määratletud ning piiratud.

30. Teiseks tuleb silmas pidada, et karistusregistri seadus on n-ö üldseadus. See tähendab, et PS §-s 13 sisalduvast õigusselguse põhimõttest tulenevalt peavad eriregulatsioonid eriseadustes olema KarRS kaudu selgelt leitavad. Seda põhimõtet on minu hinnangul järgitud nii kehtiva seaduse ja eelnõu puhul vaid osaliselt.

31. Ilmestan oma seisukohta järgmiste näidetega.

32. Eelnõu § 5 lg 2 loetleb arhiiviandmetele õigusliku tähenduse andmise juhud, viidates punktides 1 ja 4 eenõu järgnevatele sätetele, kuid punktides 2 ja 3 avab ka veidi erandi sisu. Samas on vastupidiselt § 21 lg 1 p 9 sõnastus üldine ja viitab tagasi § 5 lg 2 punktile 3.

33. Leian, et suurema õigusselguse ja seeläbi parema õiguste ja vabaduste kaitseks võiks sätete sõnastus olla ühtlane. Erandi tegemine kõigil neil juhtudel peab olema formaalselt õiguspärane ja sisult proportsionaalne.

34. PRIA pädevus kasutada oma töös karistusregistri arhiivi andmeid on võrreldes senikehtiva KarRS-ga uus alus. Vastavalt eelnõu § 5 lg 1 p-le 4 on tegemist õigusliku tähendusega andmetega. Seletuskirjas sellist pädevuse ja volituse andmist põhjendatud ei ole, viidatakse vaid kahele eriseadusele (Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse ja kalandusturu korraldamise seadusega antud ülesannete täitmiseks). Kuna viidatud seadused ei sätesta arhiiviandmetele õiguslikku siduvust (nt alus tegevusloa andmisest või toetuse andmisest keeldumiseks), kuid selline siduvus võib tuleneda Euroopa Liidu Nõukogu määrustest, siis pean vajalikuks nii eelnõu ennast täpsustada, vajadusel volitust kitsendada ning eelnõu seletuskirja täiendada.

35. Eelnõu § 21 sätestab registrist arhiiviandmete saamiseks õigustatud asutuste loetelu. Kuna § 5 lg 2 ja § 21 sõnastused kokku ei lange, siis on arhiiviandmete saamise õigus ka juhtudel, mil andmetel ei ole õiguslikku tähendust. Viimasesse kategooriasse kuuluvad eelnõu järgi § 21 p 1 (isikul endal), p 2 (alaealise esindajal alaealise kohta), p 3 (uurimisasutusel kriminaalasja kohtueelsel uurimisel), p 6 (Kaitsepolitseil julgeolekuasutusena teabehanke ning kõigil järelevalveasutustel järelevalvetegemise seoses), p 7 (prokuratuuril ja vanglal seadusega antud ülesannete täitmiseks).

36. Mitteõigusliku tähendusega arhiiviandmete kasutamise aluste puhul (jättes kõrvale isiku enda ja alaealise esindaja) on üldjuhul arhiiviandmete kasutamise legitiimne eesmärk selgelt välja

¹⁷ RKHKo 10.10.2003, nr 3-3-1-56-03, p 9: „Karistusregistri seaduse § 22, mis reguleerib andmete väljastamist karistusregistri arhiivist, mis sisaldab registrist kustutatud karistusandmeid, võimaldab sellest registrist andmeid saada väga piiratud eesmärkidel“.

toodud. Seetõttu ei tekita abstraktsel tasemel kahtlust ebaproportsionaalsuses arhiiviandmete kasutamine kohtueelse uurimise, riigi julgeoleku tagamiseks tehtava teabehanke ja ka menetlusväline jälitustegevuse käigus. Pean silmas m.h seda, et väärtemenetluse toimetamisel arhiiviandmed kasutatavad ei ole.

37. Arhiiviandmetele juurdepääsu õigust omavate asutuste loetellu on lisatud prokuratuur ja vangla, kuid volituse ulatuse piiritlemisel viidatakse üldiselt seadusega neile pandud ülesannetele.¹⁸

38. Seletuskirjast tuleneb, et prokuratuuri puhul on üks eesmärk kriminaalmenetluse toimetamine, mis on kokkulangev eelnõu § 21 lg 1 punktis 3 nimetatud uurimisasutuse pädevusega kohtueelse menetluse toimetamisel. Teine täienduse eesmärk on teenistusse võtmise ja teenistuses oleku puhul nõuetele vastavuse kontroll. Prokuratuuriseaduse § 15 lg 2 p 1 välistab prokuröriteenistusest tahtliku kuriteo eest süüdimõistetud isikud ("kelle kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus tahtlikult toimepandud kuriteo eest") ja § 15 lg 1 p 3 nimetab prokuröriteenistusse sobivuse eeltingimuseks kõlbelisi omadusi.

39. Minu hinnangul tõstatatakse kavandatav muudatus esiteks küsimuse, kas tegemist on õigusliku tähendusega andmetega (sarnaselt politseiteenistusega¹⁹, vt eelnõu § 5 lg 1 p 3 ja § 21 lg 1 p 9), ja teiseks küsimuse sellest, kas kõlbeliste omaduste kontrolliks võimaldab volitus vaadata andmeid ka ettevaatamatuse tõttu toimepandud, kuid kustunud karistatuse kohta. Prokuratuuriseaduse § 15 lg 2 p 1 kasutab sarnast sõnastust avaliku teenistuse seaduse (ATS) § 16 punktiga 5 ("keda on karistatud haldus- või kriminaalkorras korruptiivse teo eest või tahtliku riigivastase kuriteo eest"), samal ajal kui ATS § 16 p 1 välistab avalikust teenistusest ka isikud, kellel on karistus tahtlikult toimepandud kuriteo eest.

40. Leian, et õigusselguse põhimõtte nõuab ka antud juhul sarnaselt teiste punktidega selgesõnaliselt eesmärgi väljatoomist. Positiivse näitena on nt politseiasutuse (Politsei- ja Piirivalveamet) pädevus kajastatud eelnõu § 21 lg 1 mitmes alapunktis lähtudes arhiiviandmete saamise erinevast vajadusest (p 3: uurimisasutusena kriminaalmenetluses, p 4: politseiasutusena välismaalastega seotud küsimustes, p 6: jälitusasutusena, p 3: tööandjana politseiasutusse teenistusse võtmisel).

41. Tõin välja, et arhiiviandmete saamiseks õigustatud asutuste loetellu on lisatud ka vangla. Eelnõus viidatakse üldiselt seadusega pandud ülesannetele. Pädevuse ja volituse olemust ja ulatust on kirjeldatud seletuskirjas²⁰. Leian, et arhiiviandmetele juurdepääsu võimaldamisel tuleb vangla pädevus ja volitus piiritleda täpsemini karistusregistri seaduses.

42. Vangla uurimisasutusena on eelnõu § 21 lg 1 p 3 alusel teoreetiliselt käsitletav õigustatuna saada arhiiviandmeid. Kuna vanglal on täna vaid esialgsete/edasilükkamatute uurimistoimingute tegemise õigus (KrMS § 31 lg 2), peale mida tuleb menetlus n-ö üle anda, ei pruugi minu

¹⁸ „§ 21. Õigus saada andmeid registri arhiivist

(1) Registri arhiivis asuvaid andmeid on õigus saada: [...]

7) prokuratuuril ja vanglal neile seadusega antud ülesannete täitmiseks; [...]"

¹⁹ On oluline märkida, et politsei ja piirivalve seaduse § 40 järgi on keelatud politseiteenistusse võtta m.h isikuid, keda on karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest, olenemata karistusandmete kustutamisest (PPS § 40 p 1); kes on kandnud vabadusekaotuslikku karistust, olenemata karistusandmete kustutamisest (PPS § 40 p 2) või keda on karistatud süüteo eest, millel on korruptsioonivastases seaduses toodud korruptiivse teo tunnused (PPS § 40 p 6). Ehk siis normi sõnastuses eristatakse selgelt kustunud karistustele (arhiiviandmetele) õigusliku tähenduse andmist.

²⁰ Eelnõu 762 SE seletuskiri lk 6: "Vangla puhul on vajalik arhiiviandmete saamine isiku teenistusse võtmise otsustamisel ning samuti teenistuses olevate isikute nõuetele vastavuse kontrollimiseks."

hinnangul olla sellises ulatuses andmetele juurdepääsu lubamine õigustatud. Vangla on ka järelevalve (järelevalvetegevuse seaduse § 6 lg 1 p 5). Eelnõu jätab lahtiseks, kas sel eesmärgil saab juurdepääsu arhiiviandmetele § 21 lg 1 punktist 6 või 7 alusel.

43. Teiseks tõusetub ka vangla puhul vanglateenistusse võtmise ja arhiiviandmete õigusliku tähenduse küsimus. Vanglustuseaduse (VS) § 114 lg 2 keelab võtta teenistusse isikut, keda on karistatud tahtlikult toimepandud kuriteo eest (p 2) või kes on kandnud vabadusekaotuslikku karistust (p 3). Vaidlust ei ole küsimuses, et nimetatud sätetes sisaldub materiaalsoiguslik keeld võtta vanglateenistusse nimetatud tingimustele vastavaid isikuid, kuid minu hinnangul²¹ ei sisalda ei kehtiv õigus ega ka eelnõu piisavat formaalset õiguslikku alust vanglale andmete kontrollimiseks karistusregistri arhiivi andmete kasutamiseks. Samuti tuleb märkida, et VS § 120 lg 3 alusel nimetab vangla direktori ametisse justiitsminister, kuid justiitsministril (justiitsministeeriumil) puudub eelnõu järgi õigus karistusregistri arhiiviandmete kontrollimiseks. Samuti näeb VS § 108¹ ette vanglakomisjoni liikmele esitatavad nõuded, milleks on sama paragrahvi punkti 2 järgi karistuse puudumine tahtlikult toimepandud kuriteo eest. vanglakomisjoni liikmed nimetab VS § 108 lg 7 alusel justiitsminister.

44. Märkisin eespool, et Riigikohus on öelnud, et karistamise fakt tohib isikut saata kogu elu ainult siis, kui see on ette nähtud (eri)seaduses, kui isik, kes otsustab akti andmise, on karistusregistri seaduse järgi õigustatud saama andmeid karistusregistri arhiivist, ja kui isikut kogu elu saatvate karistusregistri andmete kasutamine on proportsionaalne taotletava eesmärgiga.²² Oluline on rõhutada, et kui eelnõu § 21 lg 2 ja § 19 lg 2 nõuavad arhiiviandmete küsimisel täpse õigusliku aluse väljatoomist, siis sellise üldise aluse (seadusega pandud ülesannete täitmiseks) puhul võib esineda andmete väärkasutamise oht. Eelnõu ei nõua, et oleks toodud viide ka n-õ eriseadusest tulenevale õiguslikule alusele, mis täiendab karistusregistri seaduse alust.²³

45. Selleks, et riigil oleks õiguslik alus ning võimalus kontrollida karistamise fakti olemasolu, on nõutav sõnaselge pädevus- ja volitusnorm (põhiseaduslik riigi tegevuse seaduslikkuse nõue), milles on avaliku võimu tegevuse ulatus määratletud.

46. Minu hinnangul ei ole § 21 lg 2 punktis 7 sisalduv volitus piisavalt piiratud ja võimaldab avaramat tõlgendamisruumi. Leian, et vangla ja prokuratuuri õigus kasutada karistusregistri arhiiviandmeid isiku teenistusse võtmiseks ettenähtud nõuetele vastavuse kontrollimiseks tuleb reguleerida sarnaselt § 21 lg 1 punktis 5, 8 või 9 sisalduva detailsusega.

²¹ Analüüsisin 2009. aastal karistusregistri arhiivi andmete kasutamise juhtumit, mil asusin seisukohale, et VS § 114 punkti 2, § 114¹ lg 4 punktide 1 ja 3 ning KarRS §-de 3¹, 18 ja 22 koostoimes kehtib regulatsioon, mis ei võimalda arvestada inimese kustunud karistusi vanglaametniku ettevalmistusteenistusse võtmisel ja vanglaametniku ametikohale ametisse nimetamisel (vanglaametnikuna teenistusse võtmisel) ega ka ametist vabastamisel. Minu lõppvastus avaldajale on kättesaadav:

[http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/NORMIKONTROLI_MENETLUSED/Seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta/L_ppvastus_avaldajale_VangS_114_p_2_114_\(1\)_lg_4_p_1_3_ning_KarRS_de_3_\(1\)_18_22_koostoime.pdf](http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/NORMIKONTROLI_MENETLUSED/Seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta/L_ppvastus_avaldajale_VangS_114_p_2_114_(1)_lg_4_p_1_3_ning_KarRS_de_3_(1)_18_22_koostoime.pdf).

²² RKHKo 17.06.2009, nr 3-3-1-46-09, p 12. RKHKo 16.10.2006, nr 3-3-1-53-06, p 18. RKÜKo 11.10.2001, nr 3-4-1-7-01, p-d 21-24.

²³ Analüüsisin antud küsimust mulle esitatud avalduse pinnalt. Minu lõppvastus avaldajale kättesaadav:

[http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/NORMIKONTROLI_MENETLUSED/Seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta/L_ppvastus_avaldajale_VangS_114_p_2_114_\(1\)_lg_4_p_1_3_ning_KarRS_de_3_\(1\)_18_22_koostoime.pdf](http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/NORMIKONTROLI_MENETLUSED/Seisukoht_vastuolu_mittetuvastamise_kohta/L_ppvastus_avaldajale_VangS_114_p_2_114_(1)_lg_4_p_1_3_ning_KarRS_de_3_(1)_18_22_koostoime.pdf). Justiitsministrile saadetud märgukiri:

http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/NORMIKONTROLI_MENETLUSED/Margukirjad/2010/J_ustiitsministeerium_m_rgukiri_justiitsministri_16.03.2020_m_ruse_nr_33_lisa_1_p_16_koosk_la_PS-ga.pdf.

Justiitsministri 06.08.2010 seisukoht (kiri nr 10.1-6/7857) märgukirjaga mittenõustumisest. Kättesaadav Õiguskantsleri Kantselei dokumendiregistrist: <http://www.oiguskantsler.ee/dokumendiregister/Default.aspx>

III Muud tähelepanekud

47. Eelneva küsimuse jätkuks juhin tähelepanu eelnõu §-le 16, mille kohaselt on isikult keelatud nõuda tema kohta registris või registri arhiivis hoitavaid andmeid. Sama keeld sisaldub ka kehtiva karistusregistri seaduse §-s 18.

48. Analüüsisin 2010. aastal karistusregistri arhiivi andmete kasutamise juhtumit²⁴, mille käigus tõstatasin küsimuse ka sellest, kas isikult siiski võib nõuda karistusregistris sisalduvate andmete esitamist. Justiitsminister vastas mulle oma 06.08.2010 kirjas 10.1-6/7857: „Leiame, et KarRS §-s 18 sätestatud keeld küsida isikult andmeid karistatuse või karistamise fakti kohta ei laiene olukordadele, kus sellise informatsiooni küsimise kohustus tuleneb seadusest.“ Mina justiitsministri seisukohaga ei nõustu, vaid leian, et nii KarRS § 18 kui ka KarsRSE § 16 keelavad imperatiivselt ja sõnaselgelt küsida inimeselt karistusregistris või karistusregistri arhiivis hoitavaid andmeid, nägemata ette seadusega erandi tegemise võimalust (normitehniline võte: "kui seadusega ei ole sätestatud teisiti"). Seadusega oleks kooskõlas nõue ametisse kandideerijale kinnitada omakäeliselt seaduse nõuetele vastavust.²⁵

49. Alaealise isiku karistusandmete juurdepääsu piiramine ja seeläbi lapse õiguste ja vabaduste kõrgendatud kaitse väärivad esiletoomist. Samas pean juhtima tähelepanu sellele, et eelnõu ega seletuskiri ei täpsusta seda, kas erandid puudutavad alaealisena süüteo toimepannud isikut ja tema karistusandmeid või kaasneb 18-aastaseks saamisega ka nende andmete õigusliku regulatsiooni muutus.²⁶

50. Arvestades eelnõu §-s 16 sisalduvat põhimõttelist keeldu, siis tuleb välistada oht, et alaealist sunnitaks § 19 lg 1 p 1 alusel tema kohta registri andmeid küsima ja seejärel kolmandatele isikutele edasi andma. Juhul, kui eelnõu § 21 lg 1 p 1 lubab koosmõjus § 19 lg 1 p 1 alaealisel isikul saada enda kohta arhiiviandmeid (nt 17-aastaselt lapsel võib olla juba ka kustunud karistusi), siis tuleb kaaluda, kas teoreetiliselt on võimalik olukord, kus alaealist sunnitakse enda kohta ilma seadusliku esindajata kustunud andmeid välja andma. Praegusest eelnõu sõnastusest ei selgu, kas alaealine ise arhiivist andmeid saab ka ise või üksnes seadusliku esindaja abil.

51. Eelnõu § 19 lg 1 p 13 sisaldab ekslikult viidet sama paragrahvi lg 1 punktile 4, ilmselt on mõeldud § 20 lg 1 p 4. Samas juhin tähelepanu sellele, et kehtivas karistusregistri seaduses analoogset regulatsiooni ei ole ning eelnõu seletuskirjas puudub muudatuse sisuline põhjendus. Eelnõu seletuskiri piirdub § 19 selgitustes, sh kõnealuse punkti osas sisuliselt vaid sätte taasesitamisega.

²⁴ Vt viide 17.

²⁵ Selline lahendus on kehtestatud avaliku teenistuse seaduse § 23 lg 1 punktis 3:

„§ 23. Teenistusse astumiseks esitatavad dokumendid

(1) Isik, kes soovib teenistusse astuda, esitab isikule, kellel on tema teenistusse võtmise õigus:

[...]

3) omakäelise kinnituse, et ta vastab teenistusse astumiseks seaduses sätestatud nõuetele;

[...]

Sama ka politsei- ja piirivalve seaduse § 42 lõike 2 alusel siseministri 28.12.2009 määruse nr 96 „Isikuankeedi vorm“ lisana kehtestatud isikuankeedi vormis.“

²⁶ Nt on RKKK toonud alaealistele mõistetavate karistuste juures välja erisuse alaealise ja täiskasvanu vahel – nende sotsiaalne ebaküpsus. RKKKo 3-1-1-43-06, p 13 vrdl [RKKKo 3-1-1-76-07](#), p 11.

52. Eelnõu § 36 näeb rakendussättena ette erisused karistusandmete kustutamise tähtaja kulgemisele ehk erandi kergema seaduse tagasiulatuva jõu põhimõtte rakendamisel.

53. Seletuskirja järgi ei kohaldata uut karistusandmete kustutamise tähtaja arvestamise režiimi (uus väärtegu katkestab väärtekaristatuse kustumise, kuritegu katkestab kuriteokaristatuse kustumise) tagasiulatavalt isikute suhtes, kelle karistusandmete kustutamise tähtaja kulgemine on katkenud enne käesoleva seaduse jõustumist ning kellel on seetõttu registris kehtiv karistus. Säte kehtib seletuskirja kinnitusel karistusandmete kohta, mis on kantud karistusregistrisse ning mis ei ole kustunud ja arhiivi kantud. See tähendab, et isikute suhtes, kes on toime pannud kuriteo, mille üheks koosseisuliseks tunnuseks on korduvus, ei kohaldata PS § 23 lõikest 2 ja KarS § 5 lõikest 2 tulenevalt karistusseaduse tagasiulatavat jõudu, kuna hoolimata üks kord kuriteo toimepanemisest ja selle eest karistuse saamisest on isik jätkanud samasugust tegevust ja konkreetseid rikkumisi toime pannes ei ole isikul olnud mingit alust eeldada, et seadusandja muudab teatud aja möödudes karistusregistri regulatsiooni karistuse kehtivaks lugemise osa. Seega on seletuskirjast nähtuvalt eelnõu algataja hinnangul põhjendatud ja proportsionaalne eelnõu §-s 36 sätestatud Põhiseaduse riive, mille kohaselt selliste isikute karistusandmeid karistusregistris ei muudeta.

54. Juhin tähelepanu sellele, et Riigikohus on öelnud: "Põhiseaduse § 23 lg 2 sätestab, et kellelegi ei tohi mõista raskemat karistust kui see, mida võinuks talle mõista õiguserikkumise toimepanemise ajal. Kui seadus sätestab pärast õiguserikkumise toimepanemist kergema karistuse, kohaldatakse kergemat karistust [siin ja edaspidi minu rõhutuse]. Üldkogu märgib, et kergemat karistust sätestava seadusena PS § 23 lg 2 lause 2 tähenduses tuleb mõista ka seadust, mis välistab üldse teo karistatavuse või asendab kriminaalkaristuse väärtekaristusega. Seejuures hõlmab karistuse mõiste PS § 23 lg 2 teise lause tähenduses ka selliseid isiku süüdimõistmisest tulenevaid negatiivseid karistusõiguslikke järelmeid, mida ei ole formaalses karistusõiguses karistusena sätestatud, näiteks isiku karistusandmete kajastamist karistusregistris."²⁷

55. Sama otsuse p-s 25 on Riigikohus möönnud, et Põhiseadus võimaldab seadusandjal teatud süüdimõistetute puhul kitsendada PS § 12 lg 1 esimesest lausest ja § 23 lg 2 teisest lausest tulenevaid õigusi. Riigikohus lisab, et "[P]õhiseaduse § 3 lg 1 esimeses lauses ja §-s 11 sätestatud seadusereservatsiooni nõude kohaselt saab põhiõigusi, sh ka süüdimõistetu õigust leebema karistusseaduse tagasiulatavale kohaldamisele piirata aga üksnes juhul, kui seaduses on olemas õiguslik alus, mis sellise piiramise võimaluse ette näeb". Seadusandja saab piirata PS § 12 lg 1 esimesest lausest ja § 23 lg 2 teisest lausest tulenevat süüdimõistetu õigust leebema seaduse tagasiulatavale kohaldamisele, arvestades süüdimõistetu põhiõiguste riive intensiivsuse ja seda riivet õigustavate väärtuste omavahelise kaalumise teel. (Riigikohus viitab siinkohal ka üldkogu 17. märtsi 2003. a otsus asjas nr [3-1-3-10-02](#), p 32 ja 28. aprilli 2004. a määrus asjas nr [3-3-1-69-03](#), p-d 31-33). Lubatava eesmärgina nimetab Riigikohus nt kohtusüsteemi efektiivse toimimise huve (vt ka üldkogu määrus asjas nr [3-3-1-69-03](#), p-d 30-31), rõhutades, et on seadusemuudatusi, mille kergendava mõju kontrollimiseks vajalike asjaolude tuvastamine koormab kohtusüsteemi üksnes vähesel määral, teistel juhtudel muudab kontrollimise keerukaks faktiliste asjaolude kontrollimise vajadus.²⁸

²⁷ RKÜKo 02.06.2008 nr 3-4-1-19-07 p 20.

²⁸ Samas p 24.

56. Eelnõu §-s 36 on ette nähtud seaduse alusel erandi tegemine kergema seaduse tagasiulatuva jõu põhimõtte rakendamisel seoses süüteokaristatuse kustumise ja kulgemisega. Seletuskirjas on rakendussätet küll põhjendatud, kuid leian, et täiendavat kaalumist vajab pakutud regulatsioon eelviidatud Riigikohtu lahendis toodud kaalutluste valguses.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder